

Vroegmoderne tijd

Over de Franse filosoof en schrijver Michel Montaigne (1533-1592) zijn de volgende gegevens bekend:

- 1 Montaigne was afkomstig uit een familie die rijk was geworden met de handel in haring en wijn.
- 2 Montaigne studeerde rechten en maakte carrière als rechter en bestuurder. Hij verbleef enige tijd aan het hof van de Franse koning.
- 3 Na de dood van zijn vader verliet Montaigne zijn ambtelijke post en trok zich terug op zijn kasteel, waar hij zich vanaf dat moment wijdde aan filosofie, studeren en schrijven. Hierbij liet hij zich inspireren door schrijvers uit de klassieke oudheid.

Het leven en de loopbaan van Michel Montaigne passen in bestuurlijk en cultureel opzicht bij de zestiende eeuw.

4p 7 Leg dit uit door:

- een bestuurlijke ontwikkeling uit de zestiende eeuw te noemen en aan te geven bij welk gegeven deze ontwikkeling past en
- een culturele ontwikkeling uit de zestiende eeuw te noemen en aan te geven bij welk gegeven deze ontwikkeling past.

Een geschiedenis:

In 1546 brak een oorlog uit tussen Karel V en een aantal protestantse Duitse vorsten, die een jaar later in de Slag bij Mühlberg door Karel V werd gewonnen.

In 1555 sloten Karel V en de Duitse vorsten de Vrede van Augsburg waarin de afspraak *cuius regio, eius religio* werd opgenomen.

Een historicus concludeert over deze geschiedenis dat Karel V de oorlog won, maar de vrede verloor.

2p 8 Geef aan:

- dat de oorlog tussen Karel V en de Duitse vorsten verband hield met ontwikkelingen sinds het optreden van Luther op de Rijksdag in Worms en
- waarom het vredesverdrag een nederlaag was voor het beleid van Karel V.

In 1572 kwam een deel van de Staten van Holland in Dordrecht bijeen. Tijdens deze vergadering werden de volgende besluiten genomen:

- 1 Willem van Oranje werd gehandhaafd als stadhouder, waarbij de Staten de verbanning van Willem van Oranje uit de Nederlanden door de Raad van Beroerten naast zich neerlegden.
- 2 Willem van Oranje werd erkend als beschermheer van alle Nederlandse gewesten.

2p **9** Toon voor elk van beide besluiten aan, dat deze inging tegen verschillende onderdelen van de staatsinrichting van de Nederlanden in die tijd.

De vergadering van de Staten van Holland in 1572 (zie vraag 9) keurde ook het voorstel van Willem van Oranje goed om vrijheid van godsdienst toe te staan.

1p **10** Welk politiek-militair motief had Willem van Oranje voor dit voorstel?

Op de vergadering in 1572 (zie vraag 9) waren geen afgevaardigden van Amsterdam aanwezig.

1p **11** Geef hiervoor de verklaring.

Gebruik bron 4.

Op het pamflet staat niet wanneer het is uitgegeven.

2p **12** Beargumenteer dat het pamflet waarschijnlijk in 1581 is gepubliceerd.

Gebruik bron 4.

Een bewering:

De mening van de auteur komt overeen met de (latere) politieke theorie van John Locke.

2p **13** Toon de juistheid van deze bewering aan met een argument uit het pamflet.

De onderstaande gebeurtenissen uit de politieke carrière van Johan van Oldenbarnevelt staan in willekeurige volgorde:

- 1 Johan van Oldenbarnevelt sloot het Drievoudig Verbond met Engeland en Frankrijk, die daarmee de soevereiniteit van de Republiek erkenden.
- 2 Johan van Oldenbarnevelt onderhandelde over vrede met Spanje, wat leidde tot het Twaalfjarig Bestand.
- 3 Johan van Oldenbarnevelt onderhandelde als secretaris van de afvaardiging van de Staten van Holland over de totstandkoming van de Unie van Utrecht.
- 4 Johan van Oldenbarnevelt werd veroordeeld wegens hoogverraad.
- 5 Johan van Oldenbarnevelt zette zich in voor de benoeming van Maurits tot stadhouder van Holland en Zeeland na de moord op Willem van Oranje.
- 6 Johan van Oldenbarnevelt nam het initiatief tot oprichting van de VOC.

2p **14** Zet deze gebeurtenissen in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Gebruik bron 5.

Emmanuel Sieyès levert in dit pamflet kritiek op het ancien regime in Frankrijk.

2p **15** Geef aan:

- welke kritiek Sieyès op het ancien regime heeft en
- welk onbedoeld gevolg het bijeenroepen van de Staten-Generaal door Lodewijk XVI hiermee samenhangt.

Gebruik bron 6.

Op grond van deze bron kan worden geconcludeerd dat Robespierre behoort tot de radicale stroming in de Verlichting.

3p **16** Toon dit aan met twee verwijzingen naar de bron.

Vroegmoderne tijd

bron 4

Tijdens de Opstand richt de auteur van een anoniem pamflet zich tot de Antwerpse bevolking, die in zijn ogen is misleid door de Spaanse propaganda:

Deze goede patriotten trekken de conclusie dat men de natuurlijke heer en vorst van het land nooit mag afzetten en dat men geen vreemde heer of vorst mag aanvaarden (...). Maar de landsheer is slechts een dienaar van de gerechtigheid, een plaatsvervanger van God, een herder van zijn volk, een vader van het land, die aan ieder persoon recht en gerechtigheid moet verschaffen. Dáártoe wordt hij gekozen en ingehuldigd, en met dit doel wordt hem al zijn macht en autoriteit gegeven. (...)

Daarom spreekt men in overeenstemming met het recht aldus over de koninklijke wet en macht: het volk van het land heeft de koning of de landsheer zijn macht overgedragen en toevertrouwd, hetgeen gebeurt onder zulke voorwaarden als gebruikelijk is volgens de rechten van het land. (...)

Als hij in plaats van een vader een moordenaar wordt, in plaats van een herder een slachter, in plaats van een vorst een tiran, dan hoeven de gewesten hem niet meer te gehoorzamen.

De gewesten trekken hun macht en autoriteit die zij aan hem hadden overgedragen, weer naar zich toe, aangezien hij zijn verplichtingen niet nakomt en niet het doel nastreeft waartoe zij hem als hun heer en vorst hebben ingehuldigd en aanvaard.

bron 5

In 1789 neemt Emmanuel Sieyès als afgevaardigde van Parijs zitting in de Staten-Generaal van Frankrijk. Voor de opening van de Staten-Generaal schrijft hij een pamflet, waarvan kopieën verspreid worden in Parijs. Hij schrijft over de derde stand:

Wat is de derde stand? Alles. Wat is hij tot op dit ogenblik op politiek terrein geweest? Niets. Wat vraagt hij? Iets te worden. De derde stand is een volledige natie. Wat is er nodig opdat een natie zou blijven bestaan en zou bloeien? Private ondernemingen en openbare ambten. Alle private ondernemingen kunnen in vier groepen ondergebracht worden: veldarbeid, industrie en handel, wetenschappen en kunsten, en huisarbeid. Wie oefent deze bedrijvigheid uit? De derde stand. Maar de winstgevende en eervolle ambten zijn alleen door de leden van de bevoorrechte standen bezet. Wat is de derde stand tot hiertoe geweest? Niets.

bron 6

Op 24 april 1793 geeft Maximilien Robespierre in een toespraak een toelichting op de bepaling over bezit in zijn eigen versie van de *Verklaring van de rechten van de mens en de burger*:

Vraag een mensenhandelaar wat bezit is; hij zal antwoorden door te wijzen op die lange doodskist die hij zijn schip noemt en waarin hij mensen dicht op elkaar stouwt die nog in leven lijken: "Daar is mijn bezit. Ik heb hen voor zoveel per hoofd gekocht."

Vraag het een edelman die veel grond en lijfeigenen bezat en die van mening is dat de wereld op zijn kop is gezet omdat hij ze niet meer heeft.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.